

Нэгж сэдэв: Монгол ардын аман
зохиол

Ээлжит хичээлийн сэдэв:
Таван хошуу малын магтаал

Таван хошуу
малаас аль сайн
мэдэхийгээ
сонгоод, гадаад,
дотоод шинжийг
дүрслэн шүлэг
зохиогоорой.

Дараах үгсийн тайлбарыг дэвтэртээ тэмдэглэж аваарай.

1. "Таван хошуу малын магтаал"-ыг уншихдаа танил биш үгийг тэмдэглэж уншаад "Монгол хэлний их тайлбар толь"-оос харж утгыг мэдэж аваарай. Жишээ нь:
Дөмөн - дөмөн дөмөн алхах.
Ороо - зугтамтгай.
Сайвар - адууны жороо мэт боловч алгуур явах явдал.

Таван хошуу малын магтаалыг бүрэн эхээр нь уншаарай.

ТАВАН ХОШУУ МАЛЫН МАГТААЛ

Баруун хөндийгөөр
Бараантан байдаг
Хулан хоёр чихтэй
Хумбан дөрвөн туурайтай
Хөөхөд ороо
Хөтлөхөд сайвар
Унахад номхон
Уралдахад хурдан
Дөрвөлжин ташаагаа
Дүүрэн жороолдог
Дөрвөн туурай нь
Яралзан харагддаг
Дөмөн сайн адууны чинь
Буян хишиг дэлгэртүгэй
Хатирч хүрэхгүй бэлчээртээ
Харваж хүрэхгүй зэлэндээ
Зуун унаганы
Зуузай нийлүүлж

Мятаршгүй
Мянга хүрэх болтугай!
Хойд хөндийгөөр дүүрэн
Хонгортон байдаг
Хонин шар нүдтэй
Хондон ухаа зүстэй
Ширээ бөхтэй
Ширэм тавагтай
Өндөр бөхтэй
Өргөн тавагтай
Дааж босох нь таатай
Далдаас харах нь сүртэй
Гоо сайхан биетэй
Гучин хуруу зогдортой
Шилдэг ат
Ширвэдэг тайлаг
Шигшрэг ингэ
Шилбэ бага торомны чинь

Буян хишиг дэлгэртүгэй
Тэртээ говийг
Тэмээгээрээ дүүргэж
Талж татсан зэлийг
Болгоороо дүүргэж
Төдөлгүй
Түм хүрэх болтугай!
Урд хөндийгөөр
Улааран байдаг
Эргээд барагддаггүй
Ивэлгээд хүчрэгддэггүй
Урт богино эвэртэй
Уянга сайхан дуутай
Ухаа хондон үхрийн чинь
Хангай царамд нутагтай
Хандгай бугын гүйдэлтэй
Сүүл саваг сайтай
Сүү шим ихтэй
Жад оронгон эвэртэй
Жартгай дайсанд амтай
Хар тарлан
Хайнаг, сарлагийн чинь
Буян хишиг дэлгэртүгэй
Сайхан хангайн уулыг
Сэрлагаараа дүүргэж
Үөлж ургасан дэрсийг
Үхрээрээ дүүргэж
Үелүүлж татсан зэлийг
Тугалаараа дүүргэж
Бууралтгүй
Бум хүрэх болтугай!
Зүүн хөндийгөөр
Зүсрэн байдаг
Төө эвэртэй
Төгрөг сүүлтэй
Даргай эвэртэй
Далбан чихтэй

Халив сүүлтэй
Хавтгай ууцтай
Хунгийн дуутай
Дунгийн зүстэй
Баян сүрэг хонины чинь
Буян хишиг дэлгэртүгэй
Хонхор хотгорыг
Хониороо дүүргэж
Хоёр гурван гэрийг
Хургаараа дүүргэж
Сааралтгүй
Сая хүрэх болтугай!

Хантай говьд
Хосолмол нутагтай
Хонин сүргийн хамт
Холын холд бэлчээртэй
Ямагт хошуучлах ааштай
Янгир сайхан дуутай
Хаданд явахад цуцахгүй
Халтирч унахыг мэдэхгүй
Сэргэх тургих чимээтэй
Сэлмэн дэрлэгэр эвэртэй
Цэцэг цоохор зүстэй
Цэвэр нарийн ноопууртай
Үнэ бүгдийг агуулсан
Үржил сайтай ямааны чинь
Буян хишиг дэлгэртүгэй
Яргуйтай газрыг
Ямаагаараа дүүргэж
Элнүүлсэн хөгнийг
Ишгээрээ дүүргэж
Залхалтгүй
Живаа хүрэх болтугай.

("Монгол ардын зан үйлийн
аман зохиол"
УБ., 1987, 180 дахь тал)

Таван хошуу малын ямар ямар шинжийг онцлон дүрсэлснийг тайлбарлаарай.

1. Магтаалд таван хошуу малын шинж байдлыг хэрхэн тоочин дүрсэлснийг ажиглаж, шинжүүдийг гүйцээн бичээрэй.

	Адуу	Тэмээ	Үхэр	хонь	Ямаа
Зан авир					
Явдал					
Нас шүд					

2. Тэмээний насыг шүлэглэсэн мөрүүдээс зан авирыг хэрхэн дүрсэлснийг ярилцаарай.
3. Магтаалд дурдсан малын зүс зүсмийг түүж бичээрэй.
4. Монголчууд ямар малын ямар зүсийг бэлгэшээдгийг дүгнээрэй. Жишээ нь: Адууг бараан (хилэн хар, хүрэн, хээр зэрэг), тэмээ хондон ухаа...
5. Хүснэгтээ өөрийн мэдэх зүсээр нэмэн баяжуулаарай.

	Адуу	Тэмээ	Үхэр	Хонь	Ямаа
Зүс, зүсэм					

6. Магтаалд таван хошуу малын ашиг шимийг хэрхэн тоочин дүрсэлснийг ажиглаж, шинжүүдийг гүйцээн бичээрэй.

	Адуу	Тэмээ	Үхэр	Хонь	Ямаа
Ашиг шим					

Магтаалын бүтэц, зохиомжийг шинжилье

1. “Таван хошуу малын магтаал”-ын шүлэг хэдэн хэсгээс бүтэж байна вэ? Бүтэц хэсгүүд хэрхэн ялгарч, ямар зүй тогтлыг илрүүлж байна вэ?
2. Таван хошуу малыг магтахдаа аль зүгээс, ямар малаас эхэлж, ямар дарааллаар магтсан байна вэ? Зүг чиг заасан үгсийн доогуур зурж тэмдэглээд, дараах хүснэгтэд бичээрэй.

7. Магтаалд ямар ямар дүрслэх арга хэрэглүүрийг хэрэглэсэн байна вэ?

Эшлэл	Тайлбар

8. Магтаалд тооны нэрээр хэрхэн уран ахиулал бүтээснийг ажиглаж, мал тус бүрд тохирох бэлгэ дэмбэрлийн үгийг магтаалаас эшлэн бичнэ үү. Жишээ нь:

	Адуу	Тэмээ	Үхэр	Хонь	Ямаа
Эшлэл	Зуун унаганы зуузай нийлүүлж Мятаршгүй мянга хүрэх болтугай				